

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ- TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Ekonomické a sociální důsledky nezaměstnanosti

Economic and Social Consequences of Unemployment

Student:

Lukáš Mach

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Zuzana Machová, Ph.D.

Ostrava 2013

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání bakalářské práce

Student:

Lukáš Mach

Studijní program:

B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor:

6202R027 Národní hospodářství

Téma:

Ekonomické a sociální důsledky nezaměstnanosti
Economic and Social Consequences of Unemployment

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Teorie nezaměstnanosti
3. Ekonomické a sociální důsledky nezaměstnanosti v empirické literatuře
4. Případová studie
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

BECKER, Gary S. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. 3rd ed. Chicago: University of Chicago Press, 1993. ISBN 978-0-226-04120-9.

BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost - psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-9006-8.

SAFOREK, Petr. *Nezaměstnaná žena a nezaměstnaný muž. Psychologie a její kontexty*. 2010, roč. 1, č. 1, s. 101-110. ISSN 1803-9278.

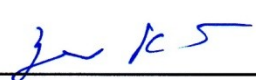
Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Zuzana Machová, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2012

Datum odevzdání: 10.05.2013

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci vypracoval samostatně.

V Ostravě dne 10.5. 2013

.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí své bakalářské práce Ing. Zuzaně Machové, Ph.D. za odborné rady, připomínky a především za vstřícnost a pomoc při vypracovávání této práce.

Obsah

1	Úvod	5
2	Teorie nezaměstnanosti	6
2.1	Nezaměstnanost.....	6
2.2	Vrstvy obyvatelstva.....	7
2.3	Měření nezaměstnanosti.....	7
2.4	Typy nezaměstnanosti.....	9
2.4.1	Frikční nezaměstnanost.....	9
2.4.2	Strukturální nezaměstnanost	10
2.4.3	Cyklická nezaměstnanost.....	11
2.4.4	Sezónní nezaměstnanost	11
2.4.5	Technologická nezaměstnanost	12
2.4.6	Dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost	12
2.4.7	Skrytá nezaměstnanost.....	12
2.4.8	Dlouhodobá nezaměstnanost	12
2.5	Pohled na nezaměstnanost z hlediska různých ekonomických směrů	13
2.5.1	Liberálové	13
2.5.2	Keynesiánci.....	14
2.5.3	Marxisté	15
2.6	Důsledky nezaměstnanosti	16
2.6.1	Ekonomické důsledky nezaměstnanosti	17
2.6.2	Sociální důsledky nezaměstnanosti	17
3	Ekonomické a sociální důsledky nezaměstnanosti v empirické literatuře	18
3.1	Psychologická dimenze nezaměstnanosti jedince	18
3.2	Nezaměstnanost komunity	20
3.3	Vliv nezaměstnanosti na ženy	23

3.4	Nezaměstnanost a kriminalita	24
3.5	Vliv nezaměstnanosti na zdraví	25
3.6	Dopad nezaměstnanosti na osoby a životní styl.....	25
3.7	Psychologické souvislosti nezaměstnanosti	26
3.8	Shrnutí důsledků nezaměstnanosti z empirické literatury.....	27
3.8.1	Sociální důsledky	27
3.8.2	Ekonomické důsledky	28
4	Případová studie	29
4.1	Kvalitativní a kvantitativní výzkum.....	29
4.2	Zásady kvalitativního výzkumu	30
4.3	Plány výzkumu.....	31
4.4	Případová studie	31
4.5	Plán případové studie	33
4.6	Důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti na vybraného jedince	35
5	Závěr.....	42
6	Seznam zdrojů informací.....	43
7	Seznam zkratk.....	46

1 Úvod

„Lidé se mýlí, když si myslí, že se nezaměstnaný člověk souží jenom kvůli ztrátě výdělku. Právě naopak; nevzdělaný člověk, který má pracovní návyky zažrané hluboko pod kůží, potřebuje práci dokonce ještě víc než peníze. Vzdělaný člověk se dokáže vyrovnat s vynucenou nečinností, která je asi nejhorším zlem chudoby. Ale člověk, který si nemá čím vyplnit čas, se bez práce cítí stejně mizerně jako pes na řetězu.“

George Orwell (1996)

Nezaměstnanost je obvykle považována za ekonomický problém. Její vliv na státní rozpočet určitě není nepatrný, jelikož se příspěvky v nezaměstnanosti pohybují ročně v desítkách miliard korun. Kromě zatížení státního rozpočtu však působí na ekonomiku i nepřímo- nezaměstnaní nevytváří žádný domácí produkt. Důsledky nezaměstnanosti však nepostihují jen ekonomiku, nýbrž i jedince. Jak vystihuje citát Georga Orwella z knihy Na dně v Paříži a v Londýně, nejedná se pouze o důsledky ekonomické, jakým je například ztráta příjmu, ale i o důsledky sociální.

Zde lze názorně vidět, že ekonomie jako věda zcela nevystačí na řešení všech svých problémů, ale že je mnohdy vhodné použít k vysvětlení některých příčin a následků vědu jinou. Tak jako se nezaměstnanost neprojevuje pouze v ekonomické rovině, ale postihuje i psychiku člověka, tak bude tato interdisciplinarita patrná i v této práci. Pro zkoumání důsledků ekonomického problému použijeme sociologické metody výzkumu a výsledkem bude zjištění psychologických změn a souvislostí.

Cílem této práce je zjistit, zda vybraný jedinec trpí některými z obecně uváděných důsledků nezaměstnanosti.

Nejprve se tato práce zaměří na vznik nezaměstnanosti, na její měření a typy, na pohled na nezaměstnanost z hlediska různých ekonomických směrů a na její ekonomické a sociální důsledky. Další kapitola bude obsahovat shrnutí odborné literatury, ve které se sociální důsledky nezaměstnanosti již zkoumaly a především závěry, které z uvedených výzkumů vyplývají. Poslední část práce formou případové studie ověří, zda sociální důsledky nezaměstnanosti uváděné v odborné literatuře opravdu postihují vybraného jedince.

2 Teorie nezaměstnanosti

Nezaměstnanost je nejsledovanějším a nejdiskutovanějším jevem v tržním hospodářství. Stručně se dá charakterizovat jako „*neuspokojená nabídka práce na trhu práce*“ (Šimek 2005, s.50).

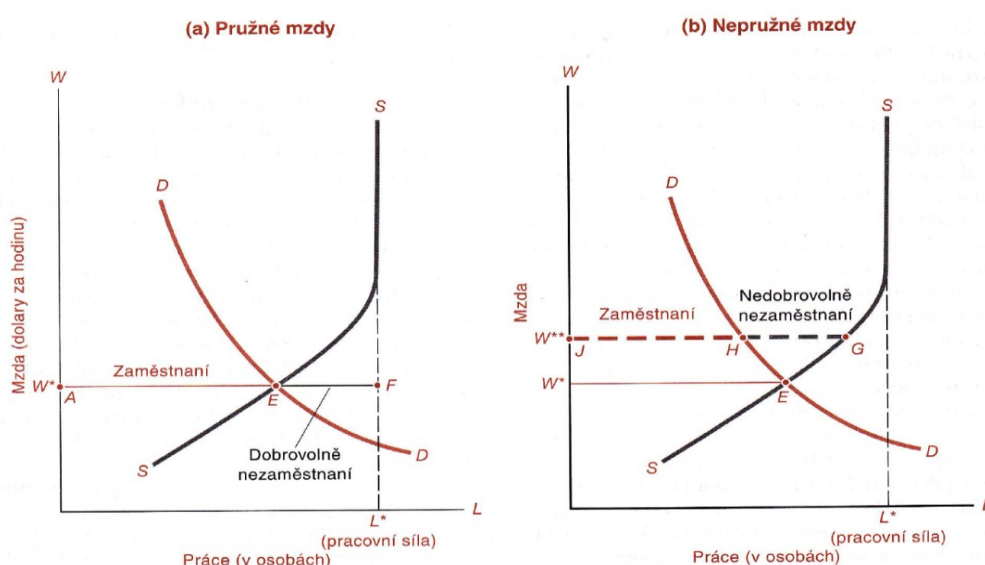
2.1 Nezaměstnanost

Nabídka na trhu práce může být neuspokojena buď dobrovolně, v tom případě by se jednalo o nezaměstnanost dobrovolnou, anebo nedobrovolně, a v tom případě by se jednalo o nezaměstnanost nedobrovolnou.

Dobrovolná nezaměstnanost znamená upřednostnění volného času před zaměstnáním. Tito nezaměstnaní mají dostatek pracovních příležitostí, avšak jsou ochotni pracovat pouze při vyšší mzdě či zcela upřednostňují volný čas.

Podle Fuchse (2002) se ekonomická teorie rozšířila o pojetí nedobrovolné nezaměstnanosti po vydání Keynesovy Obecné teorie zaměstnanosti, úroku a peněz (1936). Jak uvádí Samuelson s Nordhausem (2007), příčinou vzniku této nezaměstnanosti je to, že se mzdy nepřizpůsobují dostatečně na to, aby došlo k vyčištění pracovních trhů. Díky tomu vzniká nesoulad mezi nabídkou práce a poptávkou po práci, čímž vzniká nedobrovolná nezaměstnanost. Vše lze přehledně vyjádřit graficky pomocí mikroekonomického aparátu poptávky a nabídky, viz obrázek 2.1:

Obrázek 2.1 Pružné a nepružné mzdy

Zdroj: Samuelson, Nordhaus 2007

V části (a) je vidět, že mzdy jsou na rovnovážné úrovni W^* , při níž se čistí pracovní trh. Veškerá existující nezaměstnanost je dobrovolná, což znázorňuje úsečka „EF“. V části (b) je vidět, co se stane, když mzdy strnou na nerovnovážné úrovni W^{**} . Zaměstnáno bude pouze „JH“ pracovníků, přičemž nabídka práce je vyjádřena úsečkou „JG“. Úsečka „HG“ tedy znázorňuje velikost nedobrovolné nezaměstnanosti neboli přesah nabídky nad poptávkou.

2.2 Vrstvy obyvatelstva

Obyvatelstvo se jako celek může nacházet ve třech stádiích, a to v předproduktivním věku, což je dle Českého statistického úřadu (2013) věkové rozmezí od narození do 14-ti let, v produktivním věku, tj. od 15-ti do 64 let, a ve věku postproduktivním, což je věk 65 let a výše. Vzhledem k tomu, že nezaměstnanost se týká pouze skupiny v produktivním věku, rozdělíme ještě tuto skupinu na segment ekonomicky aktivních a ekonomicky neaktivních obyvatel. Za ekonomicky neaktivní považujeme osoby, které z nejrůznějších důvodů nechtějí nebo nemohou pracovat. Může se tedy jednat o studenty, kteří se soustavně připravují na budoucí povolání, o lidi v domácnosti, pečující například o nemocného člena rodiny, zdravotně postižené, anebo lidi, kteří pracovat nechtějí či nepotřebují. Na druhou stranu můžeme ekonomicky aktivní část obyvatelstva analogicky definovat jako osoby, které pracují anebo chtějí pracovat. Z výše uvedeného vyplývá, že ekonomicky aktivní osoby lze rozdělit na zaměstnané, tj. ty, které práci mají, a to ať na plný úvazek či jen na částečný, či na nezaměstnané, které práci aktivně hledají. Jak praví Jurečka (2010, s.135) či definice Mezinárodní organizace práce (ILO), „*aktivně hledat zaměstnání znamená být zaregistrován na úřadu práce, pravidelně se tam hlásit a být schopen nastoupit na uvolněné místo v co nejkratší době.*“

Nyní již víme, kdo jsou nezaměstnaní. Další část práce bude zaměřena na dva způsoby určování její míry, tedy na měření nezaměstnanosti.

2.3 Měření nezaměstnanosti

Nejčastěji používaným ukazatelem znázorňujícím míru nezaměstnaných v dané ekonomice patří míra nezaměstnanosti „ u “. Dle Jurečky (2010) tuto míru nezaměstnanosti počítáme jako podíl počtu nezaměstnaných „ N “ k počtu ekonomicky aktivních „ EA “ a vyjádříme v procentech, tj.:

Z kapitoly 2.2 víme, že počet ekonomicky aktivních se rovná součtu zaměstnaných „Z“ a nezaměstnaných „N“. Výše uvedený vztah lze tedy také zapsat jako:

Míra nezaměstnanosti může být počítána jak pro celou ekonomiku, tak pro vybrané skupiny obyvatel, rozdělené například dle pohlaví, vzdělání, věku, bydliště atp.

Konkrétně se v České republice využívají dva ukazatele míry nezaměstnanosti. Oba dva ukazatele se počítají podle výše uvedeného vzorce, avšak každý z nich vychází z jiných vstupních dat. Jedná se o registrovanou míru nezaměstnanosti a obecnou míru nezaměstnanosti (Jurečka, 2010). Mimo tyto dva ukazatele prezentuje Český statistický úřad také míru dlouhodobé nezaměstnanosti¹ a nově také podíl nezaměstnaných osob na obyvatelstvu ve věku 15-64 let².

Registrovaná míra nezaměstnanosti

Při výpočtu této míry nezaměstnanosti se vychází z podkladů Ministerstva práce a sociálních věcí. Vychází ze statistik jednotlivých úřadů práce a jako nezaměstnané uvádí ty, kteří se na úřadu práce jako nezaměstnaní registrují a míra nezaměstnanosti je počítána jako podíl těchto nezaměstnaných na celkovém počtu ekonomicky aktivních obyvatel.

Obecná míra nezaměstnanosti

Při výpočtu této míry nezaměstnanosti se vychází z dat Českého statistického úřadu. Každé čtvrtletí provádí ČSÚ specifický výzkum na vybraném vzorku domácností nazvaný Výběrové šetření pracovních sil. Na jeho základě stanovuje počet

---

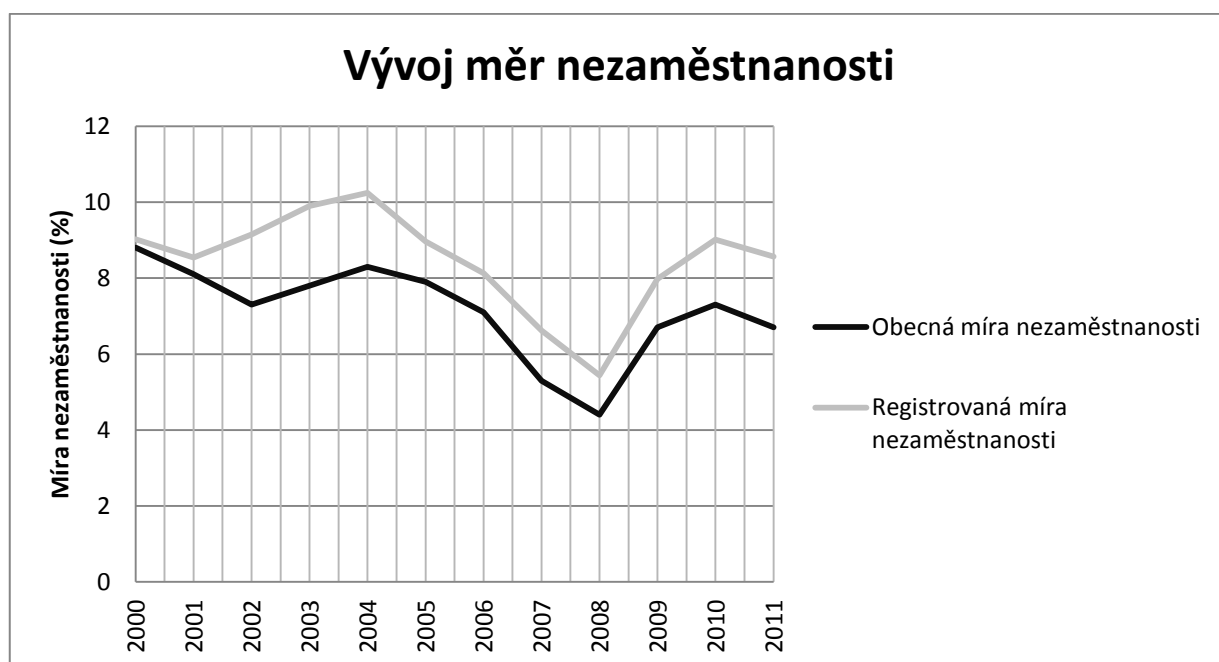
¹ Do roku 2005 byla míra založena na počtu nezaměstnaných, kteří si hledali zaměstnání déle než 1 rok. Od roku 2006 je podle Eurostatu tato míra konstruována na základě kratší doby z doby hledání zaměstnání a doby od ukončení posledního zaměstnání respondenta. Tato kratší doba musí překročit délku 1 roku (ČSÚ, 2012).

² Nový ukazatel vyjadřuje podíl nezaměstnaných ze všech obyvatel v daném věku, zatímco dosavadní míra nezaměstnanosti poměřuje uchazeče o zaměstnání k ekonomicky aktivním osobám (ČSÚ, 2012).

nezaměstnaných a obecnou míru nezaměstnanosti opět vypočítává jako podíl těchto nezaměstnaných na celkovém počtu ekonomicky aktivních obyvatel.

Pro ilustraci je uveden graf vývoje obou těchto dvou ukazatelů za období 2000 – 2011.

Obrázek 2.2 Míry nezaměstnanosti

Zdroj: ČSÚ 2013, vlastní zpracování.

2.4 Typy nezaměstnanosti

Nezaměstnanost lze rozdělit na různé druhy a to z hlediska různých faktorů, jako například délka trvání, způsob vzniku či na ochotě jedince pracovat.

Autoři Jurečka (2010), Václavíková (2009) či Šimek (2005) uvádějí z hlediska způsobu vzniku 4 základní typy nezaměstnanosti: frikční, strukturální, cyklickou a sezónní.

2.4.1 Frikční nezaměstnanost

Tento druh nezaměstnanosti bývá zpravidla označován jako nejméně problémový a také mnohdy dokonce nezbytný. Často bývá poukazováno na jeho vlastnosti, kterými se liší od ostatních typů. Frikční nezaměstnanost je krátkodobá, přechodná, nevyhnutelná a podle Václavíkové (2009) svým způsobem i funkční. O

způsobu jejího vzniku nám velmi napoví překlad odborného názvu frikčně nezaměstnaných lidí, který zní People between two jobs, což v češtině znamená „lidé mezi dvěma zaměstnáními“. Jde tedy o osoby, které se rozhodly změnit zaměstnání či dočasný způsob života, a frikční nezaměstnanost je tedy doba, která začíná opuštěním předchozího zaměstnání a trvá do doby nalezení nového. Jak uvádí Jurečka (2010, s.139-140), „*funkčnost frikční nezaměstnanosti spočívá v tom, že se lidé při hledání odpovídajícího zaměstnání snaží o optimální alokaci své pracovní síly.*“ Jinými slovy lze říci, že hledají práci, která jim vyhovuje z hlediska jejich kvalifikace či oblíbenosti a tímto způsobem zvyšují společenskou efektivnost.

Mezi příčiny vzniku frikční nezaměstnanosti můžeme zařadit pohyb obyvatelstva mezi regiony, hledání prvního zaměstnání po absolvování školy, hledání lepšího pracovního uplatnění či následování životního partnera do místa jeho bydliště (Jurečka, 2010). Podle Václavíkové (2009) je frikční nezaměstnanost prakticky nevyhnutelná, a vláda, která by usilovala o její odstranění, by musela občanům direktivně nařizovat přijetí prvního pracovního místa, které se naskytne. Také je však nutno zdůraznit, že tuto nezaměstnanost mohou prodloužit příliš velké podpory, poskytované nezaměstnaným lidem.

2.4.2 Strukturální nezaměstnanost

V ekonomice dochází průběžně k útlumům či rozkvětu některých odvětví. Tyto změny stavu národního hospodářství způsobují rozdílnou poptávku a nabídku na trhu práce a právě nesoulad mezi strukturou nabídky a poptávky po práci způsobuje hlavní problém strukturální nezaměstnanosti. Existuje mnoho volných pracovních míst, avšak profesní struktura nabízejících neodpovídá struktuře poptávky (Václavíková, 2009). Nezaměstnanost bývá obvykle koncentrována v určitých regionech, ve kterých došlo k recesi v dříve prosperujících odvětvích. Nezaměstnané obvykle spojuje kromě bydliště ve stejném regionu také stejná kvalifikace, pohlaví, zdravotní stav nebo věk.

Řešení strukturální nezaměstnanosti je složitější. Zatímco frikční nezaměstnanost se obvykle vyřeší sama, při strukturální nezaměstnanosti se jeví jako nejvhodnější řešení rekvalifikace. Jako prevenci před strukturální nezaměstnaností lze uvést flexibilitu pracovních sil. Jedinci, kteří mají vzhledem k individuálním handicapům na trhu práce omezenou schopnost pružně reagovat, jsou vystaveni vyššímu riziku této nezaměstnanosti (Václavíková, 2009).

Paradoxem tohoto druhu nezaměstnanosti je, že do ní mohou dlouhodobě upadnout i vysoce kvalifikovaní pracovníci, jejichž kvalifikace v důsledku změny výroby ztrácí svoji důležitost. Často se jedná o osoby dlouhodobě pracující ve svém oboru, s bohatými zkušenostmi a znalostmi, o které najednou nikdo nestojí. Někteří autoři konstatují, že právě strukturální nezaměstnanost je typická pro vyspělé průmyslové země na jejich přechodu od industriální k postindustriální informační společnosti (Mareš, 1998).

2.4.3 Cyklická nezaměstnanost

U tohoto typu nezaměstnanosti nám pomůže při určování jejího vzniku překlad z anglického názvu Demand deficient unemployment, což v překladu znamená „nezaměstnanost z nedostatečné poptávky“. V období hospodářské krize dochází k poklesu agregátní poptávky, díky čemuž klesá i poptávka po práci. Z toho vyplývá, že rozdíl proti strukturální nezaměstnanosti je v tom, že ji provází nedostatek volných pracovních míst. Jelikož tuto nezaměstnanost způsobují negativní cyklické změny v hospodářství, k jejímu poklesu dochází v období konjunktury (Václavíková, 2009). Šimek (2005) také proto zve tuto nezaměstnanost konjunkturální.

Dle Jurečky (2010) je největším negativem tohoto typu nezaměstnanosti to, že prostupuje skrze celou ekonomiku.

2.4.4 Sezónní nezaměstnanost

Jak již název napovídá, výskyt této nezaměstnanosti je závislý na střídání ročních období. Vyskytuje se především v odvětvích, která jsou silně ovlivňována počasím, jako například zemědělství, stavebnictví, či rybolov. Významnou roli má sezónní nezaměstnanost v zemích, v jejíž ekonomické struktuře zaujímá vysoký podíl turismus, např. Španělsko, Itálie, Mexiko, Rakousko (Jurečka, 2010).

Dle Václavíkové (2009) spočívá částečné řešení v celoroční podpoře zaměstnanosti z prostředků aktivní politiky zaměstnanosti. Díky dotacím ke mzdám zaměstnanců v období s nižší poptávkou po produkovaném zboží či službách dokáže zaměstnavatel udržet pracovní tým a ušetřit tak náklady na zaškolení nové pracovní síly.

Mimo tyto 4 základní typy uvádí Václavíková (2009) ještě nezaměstnanost technologickou, dobrovolnou a nedobrovolnou.

2.4.5 Technologická nezaměstnanost

Dá se říci, že technologická nezaměstnanost je obdobná jako strukturální. Tato podobnost způsobuje, že například u Jurečky (2010) bývají oba termíny spojovány. Její vznik je závislý na technologickém pokroku, v jehož důsledku je nahrazována lidská práce stroji. Tento typ nezaměstnanosti se stejně jako nezaměstnanost strukturální netýká pouze osob s nízkou kvalifikací, nýbrž také vysoce vzdělaných odborníků.

2.4.6 Dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost

Rozdíl mezi těmito typy nezaměstnanosti je popsán v kapitole 2.1, která se zabývá vznikem nezaměstnanosti. Stručně lze říci, že dobrovolná nezaměstnanost vzniká z vůle jedince, kdežto nedobrovolná nezaměstnanost vzniká proti jeho vůli.

Dalším typem, který uvádí Mareš (1998) či Jurečka (2010), může být nezaměstnanost skrytá.

2.4.7 Skrytá nezaměstnanost

Velkou část této skupiny tvoří obvykle vdané ženy, mladiství, či lidé v předčasném důchodu. Jde o osoby, které na hledání práce rezignovaly, a to buď z důvodu zařazení do jiného statusu- mateřství, studia, nebo si práci vyhledávají po známosti u svých přátel bez registrování na úřadu práce. Nárůst skryté nezaměstnanosti je dán i tím, že z registrů úřadů práce bývají vyřazovány osoby, které jsou sice neumístěny, avšak jsou zařazeny do programů pro nezaměstnané, např. veřejně prospěšné práce či rekvalifikační kurz. Svým rozsahem jde často o významné počty osob. Například ve Švédsku představovala skrytá zaměstnanost v roce 1988 dvojnásobek oficiální nezaměstnanosti. (Mareš, 1998)

Pokud některá z výše uvedených nezaměstnaností trvá déle než 1 rok, pak bývá (dle ČSÚ, 2013) označována jako nezaměstnanost dlouhodobá.

2.4.8 Dlouhodobá nezaměstnanost

Příčin dlouhodobé nezaměstnanosti může být mnoho. Václavíková (2009) píše, že se může například jednat o důsledek dlouhodobé hospodářské recese, či o mzdovou strnulost. Jako nebezpečnou uvádí tzv. past nezaměstnanosti, která hrozí, pokud jsou alternativní příjmy srovnatelné či dokonce vyšší než mzdy. Za těchto okolností jsou lidé demotivováni aktivně hledat práci a setrvávají v dlouhodobé nezaměstnanosti.

Dlouhodobá nezaměstnanost s sebou nese mnoho ekonomických a především také sociálních důsledků, a právě jim bude věnována další část této práce.

2.5 Pohled na nezaměstnanost z hlediska různých ekonomických směrů

V této kapitole je popsán pohled na nezaměstnanost tří různých ekonomických směrů, a to liberalismu, keynesiánství a marxismu. Tomuto tématu se věnoval Petr Mareš ve své knize *Nezaměstnanost jako sociální problém* (1998), z níž vychází následující text.

2.5.1 Liberálové

Jak víme, liberalistická či neoklasická ekonomie je soustředěna kolem koncepce trhu a rovnováhy na trhu, s cenami jako základním mechanismem přizpůsobování a vytváření této rovnováhy. Každý existující trh má svoji určitou cenovou rovnováhu, na které jsou poptávka a nabídka vyváženy. Této rovnováhy je dosahováno víceméně automaticky tržním mechanismem, neboli jak řekl Adam Smith (2001) „*neviditelnou rukou trhu*“. Jelikož je pracovní síla z hlediska tohoto přístupu zbožím jako každé jiné, je nezaměstnanost jen výsledkem působení tržního mechanismu a jako taková je do jisté míry i funkční. Je pouze výsledkem krátkodobé nerovnováhy mezi poptávkou a nabídkou práce. Jde o vyjímečné narušení ekonomické rovnováhy, kterou tržní mechanismus prostřednictvím neviditelné ruky po určitém čase sám odstraní. Dá se říci, že nezaměstnanost je způsobována nepružností nabídky na trhu práce. Tato nepružnost je spojena s potřebou měnit zaměstnání při současné malé informovanosti o volných pracovních místech, malé ochotě k mobilitě a především k neochotě akceptovat zhoršené mzdové podmínky. Nezaměstnanost je ekvivalentem doby, kterou lidé potřebují k přizpůsobení se změnám poptávky na trhu.

Z pohledu liberalismu tedy nezaměstnanost odráží dočasnou nerovnováhu mezi poptávkou a nabídkou práce na pracovním trhu. Určitá míra nezaměstnanosti je z jejich pohledu chápána jako neodstranitelné minimum, a jedná se tedy o jakousi přirozenou míru nezaměstnanosti, která je shodná s nezaměstnaností dobrovolnou. Každý z nezaměstnaných se musí rozhodnout, zda přijme či odmítne práci za nabízenou mzdu. Dá se říci, že tato úroveň nezaměstnanosti je zároveň ekvivalentní s nezaměstnaností frikční, neboť se jedná o osoby nacházející se mezi dvěma zaměstnáními, zvažující při svém rozhodování to, zda přijmout nové zaměstnání, a také vzájemný poměr mezi nabízenou mzdou a sociálním příspěvkem v nezaměstnanosti. Kdo chce pracovat, tzn.

akceptovat podmínky zaměstnavatelů, a to především výši mzdy, ten si práci vždy najde. Proto je zde tendence považovat nezaměstnanost za dobrovolnou, vyvolanou tím, že osoby po ztrátě zaměstnání odmítají přijmout místo méně výhodné.

Jak bylo zmíněno výše, nezaměstnanost ovlivňuje vedle zmíněných okolností také výše sociální podpory v nezaměstnanosti. Protože je míra nezaměstnanosti spojována s nedostatečnými podněty k práci, je pohled liberalistů na sociální péči státu spíše skeptický. Systém jistého příjmu z dávek sociálního státu totiž oslabuje motivaci lidí k práci. Z tohoto pohledu by bylo ideální, kdyby neexistoval žádný zdroj příjmů, který by byl náhradou za mzdu. Stejně nepříznivě je chápán i vliv monopolně chovajících se odborů. Tyto odbory totiž svým tlakem udržují mzdy na úrovni, která omezuje podnikatele zaměstnat více pracovníků či uskutečňovat kapitálové investice a tím nepřímo podpořit nabídku práce. Jedním z logických řešení se zdá být krácení sociálních podpor tak, aby nemohly konkurovat jako životní příjem mzdám. Druhým řešením by pak mohlo být odstranění monopolního vlivu odborů na trhu práce, což by zaměstnavatelům umožnilo potřebné zkrácení mezd. V obou řešeních se tedy jedná o snahu docílit akceptování dané mzdy nezaměstnanými pracovníky.

2.5.2 Keynesiánci

Podle ekonomů, kteří se ztotožňují s názory Keynese, existují 4 druhy nezaměstnanosti. Jsou to: dočasná, neboli frikční, sezónní, cyklická a strukturální, jejichž definice je popsána v kapitole 2.4. Keynesova Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz publikovaná v roce 1936 začíná útokem na klasickou liberální a neoklasickou ekonomii, která, jak bylo uvedeno výše, chápe celou nezaměstnanost jako frikční či dobrovolnou. Pro Keynese je výchozím bodem uznání existence tzv. stálé nedobrovolné nezaměstnanosti. Na rozdíl od názoru liberálních ekonomů nejde v případě nezaměstnanosti o vyhýbání se práci ani o neochotu akceptovat dané mzdové podmínky. V Keynesově pojetí existují dvě velké hlavní příčiny nezaměstnanosti. Jsou to technologický pokrok, který vytlačuje lidskou práci, a chronický nedostatek poptávky. Chronickým nedostatkem poptávky je zde šířeji myšlena nedostatečná souhrnná poptávka, která je dána výdaji jedinců na osobní spotřebu, veřejnými výdaji na zboží a služby, soukromými investicemi a převahou exportu nad importem. Tento nedostatek vede k omezování investic a následně k malé zaměstnanosti, což opět snižuje poptávku. Tak je tedy v ekonomice stále přítomná nezaměstnanost jako důsledek malé efektivní poptávky.

Jestliže malý sklon ke spotřebě a nízká úroveň investic vytvářejí malou poptávku po práci, bude aktuální úroveň zaměstnanosti zaostávat za nabídkou pracovní síly. V této situaci, když existuje nedostatečná poptávka po práci, nemohou pracovníci najít zaměstnání ani za nízké mzdy.

Hlavní problém však viděl Keynes v technologické nezaměstnanosti. Technologický pokrok je dle něj tak rapidní, že ekonomika nestačí vytvářet nová pracovní místa pro uvolněnou pracovní sílu. Lze tedy dosáhnout enormní produktivity práce pouze s částí pracovních sil a krýt poptávku po zboží i při neúplné zaměstnanosti.

Oba typy nezaměstnanosti, tj. nezaměstnanost spojená s nedostatečnou poptávkou a technologická nezaměstnanost, nemohou být regulovatelné pouze pomocí tržního mechanismu. Ten nedává záruku, že přirozená míra nezaměstnanosti bude ekvivalentní s nezaměstnaností dobrovolnou, a proto Keynes vyžaduje státní intervenci do ekonomiky. Podle něj by vláda měla řídit poptávku a tedy i celou ekonomiku prostřednictvím podpory ochoty investovat a podpory sklonu ke spotřebě, především formou veřejných výdajů. Růst státních výdajů je tedy chápán jako jedna z cest zvyšování poptávky. Příčinou vysoké nezaměstnanosti je tedy z tohoto pohledu chybná monetární a fiskální politika státu, projevující se především krácením veřejných výdajů v době recese.

Ani sociální stát není chápán jako faktor zhoršující nezaměstnanost, ale naopak jako faktor ovlivňující ji pozitivně. Tento stát totiž svými dávkami pomáhá udržovat relativní koupěschopnost obyvatelstva a tak podporuje agregátní poptávku, která stimuluje růst nových pracovních míst a způsobuje pokles nezaměstnanosti.

2.5.3 Marxisté

Podle marxismu je nezaměstnanost spjata s kapitalismem, který je ze své podstaty vnitřně neschopný vyhnout se opakovaným krizím a proto i periodické masové nezaměstnanosti. Na rozdíl od klasiků či neoklasiků, kteří chápou tržní ekonomiku jako samo-regulující se mechanismus, ji marxisté chápou jako nestabilní a inkonzistentní z důvodu jejich vnitřních rozporů. Problém nezaměstnanosti není dle nich řešitelný již proto, že plní nezanedbatelné funkce při chodu kapitalistického systému hospodářství. Především vytváří rezervu pracovních sil, jež čeká v záloze pro měnící se potřeby kapitálu. Tato rezerva pracovní síly umožňuje, aby bylo tempo akumulace nezávislé na přirozeném přírůstku obyvatelstva, a je rezervou pro náhlé pohyby kapitálu v odvětvové

strukturu. Existence této rezervní vrstvy udržuje cenu pracovní síly v hranicích rentability kapitálových vkladů.

Konkrétní stav nezaměstnanosti je výsledkem poklesu poptávky po práci. Tento pokles je dán tím, že centralizace kapitálu urychluje zároveň převraty v jeho technickém složení, tj. rozmnožení jeho konstantní části neboli fyzického kapitálu na úkor variabilní části, tj. na úkor živé práce. Ze zaměstnání jsou tedy vytlačovány osoby, které jsou nahrazeny stroji, ale také osoby, které by byly jinak při rozšiřování podniků na staré technické základně trhem práce absorbovány. Nezaměstnanost je tedy chápána jako důsledek nerovnováhy mezi reprodukcí pracovních sil a akumulací kapitálu. Odstranit ji lze jen zrušením soukromého vlastnictví výrobních prostředků.

Kromě těchto dvou typů nezaměstnanosti, dalo by se říci strukturální a technologické, marxisté poukazují také na nezaměstnanost spojenou s krizí z nadvýroby. Tyto krize jsou považovány za cyklické jako důsledek cyklické akumulace kapitálu. Tento průběh vytváří předpoklady pro střídavé přitahování a odpuzování pracovníků, což je právě umožněno díky výše zmíněné existenci rezervní pracovní armády. V tomto případě je nezaměstnanost vyvolána krizovými poklesy výroby v celé ekonomice nebo v určitých odvětvích. Období kapitálové akumulace vede nevyhnutelně k snižování zisku, který dříve či později povede k poklesu tempa investic, a tím pádem i k nedostatečné agregátní poptávce- nadvýrobě. To vyvolá neschopnost firem realizovat svoji produkci a to vede k recesi, která se může nebo nemusí rozvinout do plné krize. Ozdravení ekonomiky záleží tedy jak na stimulaci agregátní poptávky pomocí monetární a fiskální politiky jako v případě Keynesa, ale také na vytvoření podmínek, v nichž může opět pokračovat akumulace kapitálu.

2.6 Důsledky nezaměstnanosti

Jurečka (2010, s. 145-147) shrnuje důsledky nezaměstnanosti velmi komplexně a uvádí, že nezaměstnanost, která bývá mnohými ekonomy považována spolu s inflací za makroekonomické zlo, s sebou přináší mnoho dopadů, a to jak ekonomických, tak i sociálních (viz následující podkapitoly 2.6.1 a 2.6.2). Hlavní rozdíl mezi těmito zly spočívá v tom, že zatímco inflace postihuje celou populaci, nezaměstnanost se týká pouze některých rodin. Důsledky nezaměstnanosti se mohou promítat do roviny jak ekonomické, tak sociální.

2.6.1 Ekonomické důsledky nezaměstnanosti

Pokud v ekonomice přetrvává vysoká nezaměstnanost, země tím pádem nevyrábí na hranici svých produkčních možností, protože zdroje, ať už lidské či kapitálové, nejsou plně využity. Proto dochází ke ztrátě produktu ekonomiky. Dalším důsledkem nezaměstnanosti může být také vznik nebo zvýšení schodku státního rozpočtu. Tento schodek může vzniknout jak zvýšením výdajů ze státního rozpočtu, tak snížením jeho příjmů. Jako příklad zvýšení výdajů lze uvést náklady na vyplácení podpor v nezaměstnanosti, na chod úřadů práce a celkově náklady na aktivní politiku nezaměstnanosti. Snížení příjmů státního rozpočtu může být zapříčiněno poklesem daňových příjmů z daně z příjmů, které by nezaměstnané osoby platily, pokud by měly zaměstnání. Nezanedbatelné je také snížení příjmů z nepřímých daní, jako je například daň z přidané hodnoty či různé spotřební daně, protože nižší disponibilní důchod nezaměstnaných občanů nedovolí tak velkou spotřebu jako v případě, že by byli zaměstnaní.

Vespalec (2010) jako ekonomický důsledek nezaměstnanosti uvádí také náhlé omezení výdajů postižené osoby. Spotřeba této osoby je limitována výší příspěvků v nezaměstnanosti a čerpáním vlastních úspor. Po skončení doby vyplácení těchto příspěvků a vyčerpání vlastních finančních rezerv může nastat velmi tíživá finanční situace, mnohdy hraničící až s chudobou. To se týká především dlouhodobě nezaměstnaných osob, jelikož u osob nezaměstnaných krátkodobě obvykle pomáhá překlenout tíživou finanční situaci rodina či blízcí známí.

2.6.2 Sociální důsledky nezaměstnanosti

Jako sociální důsledek dlouhodobé nezaměstnanosti můžeme uvést úpadek lidského kapitálu. Dlouhodobě nezaměstnaní lidé ztrácejí zkušenosti, návyky a schopnosti, které získávali a udržovali si prací. Časem může dojít až k nezájmu o hledání práce, protože si daná osoba zvykne na život bez pevného režimu a na neomezené disponování volným časem.

Jelikož je s nezaměstnaností neodlučitelně spjat i pokles příjmů a tím tedy i životní úrovně, mohou se postižení lidé snažit zvýšit svoji životní úroveň nelegální cestou. Může tedy dojít k růstu kriminality.

Dalším důsledkem jsou nejrůznějších onemocnění, jejichž vznik je způsoben obvykle stresem ze ztráty zaměstnání. Jelikož je výčet všech diagnóz, které může

dlouhodobá nezaměstnanost způsobit, neobyčejně dlouhý, bude mu věnována následující část práce, shrnující empirické poznatky o důsledcích nezaměstnanosti.

3 Ekonomické a sociální důsledky nezaměstnanosti v empirické literatuře

Následující podkapitoly, čerpající z výzkumných prací, které byly zaměřeny na důsledky nezaměstnanosti, se budou snažit o co možná nejkomplexnější shrnutí těchto důsledků. Tak jako Jurečka (2010) či Buchtová (2002) dělí důsledky na sociální a ekonomické, tak i v závěru této kapitoly budou zjištěné důsledky takto rozděleny.

3.1 Psychologická dimenze nezaměstnanosti jedince

Ve výzkumné práci s názvem K psychologické dimenzi nezaměstnanosti se Buchtová (1992) zaměřila na zkoumání sociálně psychologických jevů aktuální ztráty práce v regionu, v němž došlo k omezení výroby s postupným snižováním počtu pracovních míst. Cílem práce bylo zjistit:

- postoje pracovníků ke ztrátě vlastní práce;
- subjektivní prožívání této ztráty a
- životní strategie nezaměstnaných při překonávání zátěžové situace.

Ke zjišťování názorů a postojů nezaměstnaných pracovníků byl uskutečněn řízený rozhovor. Zahrnoval 14 otázek, bez časového limitu na odpověď a formulovány jako otevřené se zaměřením získat co největší variabilitu odpovědí.

Do výzkumného souboru zařadila náhodným výběrem každého pátého nezaměstnaného pracovníka. Celkem soubor tvořilo 68 pracovníků, z toho 22 mužů a 46 žen. Průměrný věk respondentů byl 41,14 roku. Základní vzdělání mělo 13,24% respondentů, vyučených bylo 52,94%, vyučených s maturitou 30,88% a vysokoškolské vzdělání mělo 2,94% respondentů. V partnerském vztahu žilo 83,8% pracovníků, osamoceně žilo 16,2%. 17,7% respondentů bylo pracovně zařazeno v kategorii technicko- hospodářských pracovníků a 82,3 v dělnické kategorii.

Výsledky byly zpracovány kvantitativní i kvalitativní analýzou odpovědí. Byly zjištěny následující reakce na zprávu o výpovědi ze zaměstnání:

- a) Psychický šok- z celého souboru skupina 44,1% pracovníků přiznávala psychickou náročnost situace ztráty zaměstnání a popisovala ji stavem psychického šoku. Tato reakce byla převažující u žen (55,6%) ve srovnání s 18,2% mužů.
- b) Pasivita a rezignace- nechť až apatie k práci a ztráta motivace ke společenské aktivitě byla zjištěna u 17,7% pracovníků.
- c) Obranný postoj- zaujímání obranného postoje bylo výrazněji zastoupeno u mužů (27,8%) než u žen (10,9%). Aktivita pracovníků se projevovala snahou diskutovat o problému, nalézat vysvětlení své výpovědi, nesmiřovat se s direktivním rozhodnutím organizace, která podle jejich mínění nezhodnotila jejich schopnosti a mnohaleté zkušenosti.
- d) Výzva k hledání nové práce- bylo zjištěno, že u mužů byla ztráta práce daleko častěji výzvou k hledání nového zaměstnání (33,8%) než u žen (8,7%). Aktivní přístup byl charakteristický pro mladší věkové kategorie pracovníků do 30-ti let a mezi 31- 40 roky.

Individuální prožívání ztráty zaměstnání bylo ve výzkumné práci charakterizováno takto: zhruba čtvrtina pracovníků prožívala stavy bezmocnosti se sebou samým, pocity strachu, tísně a nejistoty. Lidé se často vyjadřovali neurčitými metaforami, např. „*vidím vše černě*“, „*je mi nanic*“ apod., což bylo obtížné kategorizovat. Další čtvrtina respondentů reagovala ztrátou zájmu o práci. Z hlediska věku byla ztráta zaměstnání subjektivně nejzávažnější pro věkovou skupinu mezi 41-50 roky a dále pro pracovníky, mající 5 let před odchodem do důchodu. Tato skupina pracovníků prožívala pocity bezradnosti spojené se strachem, tísní a nejistotou a s postupnou ztrátou sebedůvěry. Rezignaci na společenskou aktivitu vyjadřovali pracovníci metaforami „*stáhnu se do ulity*“, „*vyhýbám se známým*“, „*cítím se vyřazený ze života*“. Objektivně tedy vzorec chování představoval uzavírání se do sebe a snížení společenské aktivity. Zhruba čtvrtina respondentů, v rovnoměrném zastoupení mužů a žen uváděla aktuální příznaky neurotických potíží, které byly spojeny se zvýšenou únavou, nespavostí, stavy úzkosti, celkovým napětím a vnitřním neklidem. Tyto příznaky se nejvíce projevovaly u věkové kategorie 41-50 roků (23,5%) a u pracovníků předdůchodového věku (8,8%). Značným hendikepem bylo také

snížení zrakové ostrosti způsobené dlouhodobým vykonáváním pracovní činnosti zatěžující oči, pozorované především u starších žen.

Přístup nezaměstnaných k hledání zaměstnání lze rozdělit do 3 skupin:

- a) Aktivní postoj- spočíval v rozhodnutí se pro soukromé podnikání, případně spojené i se zahraniční spoluprací a občasným odloučením od rodiny. Tento postoj byl zaznamenán u 20,6% respondentů, z toho s větším zastoupením mužů než žen (36,4% : 23,1%).
- b) Postoj „přizpůsobení se“- více než 50% propuštěných pracovníků (jak muži, tak i ženy) bylo ochotno změnit svoji původní profesi, nebo v některých případech i bydliště.
- c) Pasivní postoj- u 14,7% žen se ukázala bezradnost při rozhodování o jiném zaměstnání. Doufaly, že se jim podaří nalézt zaměstnání se stávající kvalifikací a při zachování předchozích životních podmínek.

3.2 Nezaměstnanost komunity

Další studie, která se zabývá problémem a sociálními důsledky nezaměstnanosti, je studie s názvem Marienthal- The sociography of an Unemployed Community od Jahody, Lazarsfelda a Zeisela (1933).

Marienthal byla tehdy malá průmyslová obec, nacházející se v Rakousku vzdálená od Vídně zhruba 30 minut jízdy vlakem. V roce 1930 došlo k uzavření textilních továren, ve kterých pracovala většina tamějších obyvatel. Ze 478 rodin této obce neměl v roce 1932 práci ani jeden člen z 365 rodin.

Výzkumníci vycházeli z následujících údajů:

- záznamy o rodinách- o každé z 478-ti marienthalských rodin byly vedeny podrobné záznamy a každý její člen měl svoji vlastní složku, ve které byly uvedeny všechny dostupné údaje týkající se ubytování, podpory v nezaměstnanosti apod.;
- životopisy- byly získány podrobné životopisy 32 mužů a 30 žen;
- časové přehledy dne- 80 osob vyplnilo dotazník zaměřeným na to, jakým způsobem trávila daná osoba svůj čas během dne;

- oznámení a stížnosti- výzkumníci také studovali stížnosti podané na pracovní úřad v tamější spádové oblasti;
- záznamy o jídle- 40 rodin vedlo po celý týden záznamy o svém jídle, včetně zaznamenávání školních svačín dětí v souvislosti s datem vyplácení podpor;
- ostatní zprávy- informace o vánočních dárkách, informace o tématech probíraných v hostincích, informace o množství peněz utracených v jednotlivých obchodech apod.;
- statistické údaje- zde patří údaje o půjčování knih ve veřejné knihovně, údaje o předplatném tiskovin, o věkovém rozložení, porodech, úmrtích a sňatcích.

Studie však nespočívala pouze ve shromažďování těchto údajů, ale bylo nutné, aby žádný z výzkumných pracovníků nepůsobil jako vnější pozorovatel, ale aby se každý přirozeně zapojil do společenského života.

Vybrané klíčové otázky studie:

- a) Jaká byla reakce na nezaměstnanost?
- b) Jakým pracím se lidé dnes věnují místo zaměstnání?
- c) Jaké plány lidé mají?
- d) Jaké jsou rozdíly mezi zaměstnanými a nezaměstnanými?
- e) Jaký je dopad na fyzickou kondici obyvatelstva?
- f) Jaký je dopad na kriminalitu?
- g) Změnily se vzájemné vztahy lidí?
- h) Došlo k nějakým změnám uvnitř rodin?

Výzkumné práce začaly na podzim roku 1931 a skončily v polovině května roku 1932. Celkem tedy výzkumníci strávili v Marienthalu přibližně 120dní a za tuto dobu nashromáždili přes 30 kilogramů dokumentace. Zjištěno bylo následující:

Nejdůležitějším dnem celé vesnice byl den vyplácení podpor v nezaměstnanosti, protože tři čtvrtiny rodin jsou na nich zcela závislé. Tento den bývají spláceny dluhy a nakupovány nejn nutnější potraviny jako mouka, brambory a sádlo. Polovina dětí ke konci čtrnáctidenního období nosí do školy stále chudší svačinu, a proto se na den výplaty podpor těší jako na svátky. Místní učitel poznamenává, že typický dvanáctiletý žák školy má pouze jeden pár bot, či lépe řečeno pár sešitých kusů kůže, které vypadají jako boty a které se absolutně nehodí do deště či sněhu. Po

vyučování mají děti přísný zákaz od otce chodit ven, aby tyto boty nebyly zbytečně opotřebovávány.

Průměrná výše podpory činí 1,4 šilinku na spotřebitele na den, avšak jsou i rodiny, jejichž výše podpory činí pouze 0,6 šilinků na den. Pro srovnání- za 0,6 šilinku se dalo koupit 1kg mouky podřadné kvality, 1kg fazolí či necelé 2l mléka.

Běžně se konzumovalo psí maso. Jeden z nezaměstnaných se přiznal k tomu, že běžně jídávali i maso z kočky. Všeobecně byl však viditelný posun od konzumace hovězího či vepřového k masu koňskému.

Obvyklou večeří tvořily zbytky od oběda, nebo káva s chlebem, což se jedlo i na snídani. Menší děti pily kávu s mlékem či kakao, vařené z vody. Některé rodiny uvedly, že již dva roky nemají v domácnosti cukr.

Po uzavření textilních továren, jejichž prašné prostředí lidem zvlášť nesvědčilo, začali lidé trávit víc času na čerstvém vzduchu, což jejich zdravotní stav paradoxně zlepšilo. Podle zubařské prohlídky dětí mělo zdravý chrup 8%, 63% mělo jeden až tři kazy a 29% dětí mělo více než 3 kazy.

Lidé postávali na ulici o samotě či v malých skupinkách, opírali se o zeď domů či o zábradlí na mostě. Zapomněli, co je to spěch. Výzkumníci kolem poledne sledovali hlavní úsek o délce 300m vedoucí středem obce. Zhruba dvě třetiny mužů se na své cestě minimálně dvakrát zastavily a pouze každý desátý muž kráčel přímo ke svému cíli bez zastavení. Pozorování žen nabídlo úplně jiný obraz- na své cestě se zastavila pouze 1 šestina. Také jejich tempo jejich chůze bylo vyšší než u mužů. Avšak jediný, kdo se zde pohyboval poklusem, byl místní blázen.

Obecný rytmus vesnického života se zcela změnil. Neděle a svátky ztratily svůj původní význam. Nový rytmus obce určují dny vyplácení čtrnáctidenních podpor. Pouze děti do určité míry žijí v týdenním cyklu a toto vnímání času zčásti přenášejí i na rodiče. Vzrostl však význam ročních období. Konec zimy totiž přináší menší potřebu svítit a topit, což místní lidé vítají.

Po určité době bývá podpora v nezaměstnanosti nahrazována mimořádnou sociální výpomocí, která se však postupně snižuje a může být i zcela zastavena. To je příčinou zhoršující se ekonomické situace. Toto zhoršování je významně urychlováno

i opotřebováváním osobního majetku, protože průměrná Marienthalská rodina nemá prostředky ani na opravu a údržbu tohoto majetku, natož na pořízení nového. Pokud se v rodině rozbije nádobí, není ho čím nahradit. Pokud někdo těžce onemocní, zanedlouho se celá rodina díky nákladné léčbě topí v dlužích.

Tato studie předkládá velmi živý obraz nezaměstnaných lidí, se kterými byli po celé měsíce v úzkém kontaktu. Jak tvrdí sami výzkumníci, *„přijeli jsme do Marienthalu jako vědci, a odjíždíme odtud s jediným přáním- aby již nikdo nikdy neměl k podobné studii tak tragickou příležitost jako my.“*

3.3 Vliv nezaměstnanosti na ženy

Dvořáčková (2012) se snaží poznat fungování rodin postižených nezaměstnaností pomocí kvalitativního výzkumu. Konkrétně bylo použito polokonstruované interview³ vedené v průběhu návštěvy rodiny. Výzkumu se zúčastnilo 8 rodin. Při popisu výsledků práce se zaměřila na jev, který nazvala „rodina nezaměstnané ženy“.

Tři z osmi žen byly ze zaměstnání propuštěny, zbylých pět žen se v nezaměstnanosti ocitlo plynulým přechodem z jiného stavu, např. mateřské dovolené, péče o blízkou osobu apod. Způsob, jakým se žena stala nezaměstnanou, hraje důležitou roli v následném zvládnutí této složité životní situace. Žena, která přešla z pětileté mateřské dovolené do nezaměstnanosti, nepocituje tak silný psychický šok jako žena, která byla propuštěna přímo ze zaměstnání.

Při déletrvající nezaměstnanosti ženy ztrácejí chuť vyhledávat nové pracovní příležitosti, bývají demotivovány předchozími negativními reakcemi na pokusy najít zaměstnání a rodina si na tuto situaci zvyká. Také nerovnosti na trhu práce prožívají ženy citlivěji a vnímají své znevýhodnění až diskriminaci vzhledem ke svému pohlaví či věku, viz:

„Já mám pocit, že su škaredá, stará, tlustá a že su na odpis. Jo mladý člověk si rychle najde práci, ale kolem té padesátky, to už je horší.“ (paní Filoména).

---

³ Neboli strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami, které byly v průběhu rozhovoru vhodně upravovány.

Řada žen se necítí ve společnosti dobře, protože se obávají otázek na svůj pracovní status. Tyto otázky pro ně bývají silně stresující situací, a proto raději zůstávají v izolaci.

Muži hodnotí nezaměstnanost své ženy i pozitivně, neboť například v situaci, kdy je v rodině malé dítě, je pro rodinu výhodnější, když je žena v domácnosti a věnuje se dětem. Některé ženy si však tuto výhodu nepřipouští a žijí pod stálým sociálním tlakem, že „*normální je pracovat*.“

3.4 Nezaměstnanost a kriminalita

Kučerová (2012) se ve své práci snaží potvrdit, že se při zvýšení počtu evidovaných nezaměstnaných na Prachaticku zvýšil i počet trestných činů, které páchají právě nezaměstnaní pachatelé.

Při vypracovávání použila jako kvantitativní metodu sběru dat anonymní dotazník, určený pro osoby činné v trestním řízení a studium písemných dokumentů, statistik a spisů Státního zastupitelství Prachatice, Služby kriminální policie a Probační a mediační služby Prachatice.

Při zpracování dat z anonymních dotazníků vyšlo najevo, že:

- a) z 80% páchají trestnou činnost (dále jen TČ) častěji muži než ženy;
- b) nejčastější věk pachatelů TČ je 21-30 let;
- c) délka nezaměstnanosti u pachatelů TČ je nejčastěji 6-12 měsíců;
- d) 80% TČ páchají recidivisté;
- e) 84% pachatelů TČ dostane podmíněný trest;
- f) nejčastěji (70%) bývá páchána majetková trestná činnost, a to z 60% krádež.

Při studiu písemných dokumentů bylo zjištěno, že pachatelé majetkových TČ spáchali TČ nejen z důvodu nedostatku peněz, ale také z nadbytku volného času. Mladiství pachatelé se také obávali sociálního vyloučení ze skupiny, se kterou trávili mnoho času a která byla složena převážně z dalších nezaměstnaných. Proto se svou partou „šli do všeho.“ Trávení volného času v hernách a barech způsoboval vznik závislosti na herních automatech, jejichž potřeba „nakrmení“ bylo také často důvodem ke spáchání TČ.

3.5 Vliv nezaměstnanosti na zdraví

Boleloucký (2002) se v této kapitole zabývá důsledky nezaměstnanosti z čistě lékařského hlediska a o důsledcích nezaměstnanosti píše ze své vlastní praxe. Mezi **duševní** onemocnění způsobené nezaměstnaností, řadí:

- 1) duševní poruchy a poruchy chování vyvolané účinkem psychoaktivních látek⁴;
- 2) poruchy nálady (afektivní poruchy)⁵;
- 3) deprese z pracovní deprivace⁶;
- 4) neurotické poruchy, poruchy vyvolané stresem a
- 5) poruchy osobnosti a chování u dospělých⁷.

Dále se zabývá i onemocněními **somatickými**, tj.:

- 1) cukrovka;
- 2) vysoký krevní tlak;
- 3) astma;
- 4) vředová choroba žaludku a dvanáctníku a
- 5) kožní choroby.

Léčbu či zmírnění příznaků těchto onemocnění autor spatřuje v psychoterapii, farmakoterapii či sociální prevenci.

3.6 Dopad nezaměstnanosti na osoby a životní styl

Straňáková (2010) se zde snaží o zhodnocení vlivu ztráty zaměstnání na psychiku a kvalitu života jedince. Výzkum byl prováděn metodou dotazníků, určených pro skupinu nezaměstnaných registrovaných na Úřadu práce v Uherském Hradišti. Pomocí jednoduchých statistických metod bylo zjištěno:

- a) nejvíce nezaměstnaných je ve věkovém rozmezí 25-39 let,
- b) nejčastěji tito lidé žijí s rodiči či partnerem a dětmi,
- c) nejvíce je nezaměstnaných osob se středoškolským vzděláním s maturitou a nejméně s vysokoškolským vzděláním,
- d) mimo svoji kvalifikaci jsou respondenti ochotni pracovat pouze krátkodobě,
- e) 50% mužů a 80% žen by se za práci určitě nestěhovalo,

---

⁴ Za psychoaktivní látku je zde považován alkohol či inhalační látky, mající omamné účinky.

⁵ Poruchou nálady může být například deprese či mánie.

⁶ Jedná se o depresi způsobenou nechtěnou ztrátou zaměstnání.

⁷ Poruchou osobnosti může být paranoia, schizofrenie, apod.

- f) 70 respondentů z 87 uvedlo, že je nezaměstnanost velice trápí,
- g) většina osob (53) souhlasí s tvrzením, že muž je živitel rodiny,
- h) 20 respondentů uvedlo, že pociťuje ztrátu autority, 63 respondentů nepociťuje,
- i) naprostá většina (76) má psychickou podporu v rodině a
- j) zhoršení zdravotního stavu pocítilo pouze 9 osob, 11-ti osobám se dokonce zdravotní stav zlepšil.

3.7 Psychologické souvislosti nezaměstnanosti

Tato práce se snaží daleko jemněji diferencovat jak příčiny a zdroje nezaměstnanosti, tak i důsledky. Podle Mikšíka (2006) je nezbytné důsledně rozlišovat ty:

- kteří nechťejí pracovat;
- absolventy škol, kteří nemohou najít práci;
- u nichž došlo k omezení schopnosti vykonávat svoji dosavadní pozici;
- kteří byli propuštěni, a není pro ně v jejich oboru práce;
- kteří byli propuštěni, a není pro ně žádná pracovní příležitost;
- kteří jsou periodicky nezaměstnaní;
- kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní.

Výzkum byl zaměřen na ty, kteří:

- nemají zájem a chuť pracovat, tj. dobrovolně nezaměstnaní;
- obtížně nalézají své první pracovní uplatnění, tj. čerství absolventi vysokých či středních škol;
- hledají pomoc na úřadu práce.

Jako příčiny dobrovolné nezaměstnanosti jedince uvádí:

- a) není vůbec ochoten pracovat, dobrovolně se vyloučil ze světa práce a hledá si alternativní zdroj obživy;
- b) je zaměstnáván pouze na částečný úvazek, z důvodu nedostatku času na realizaci jiných zájmů než pracovní činnosti;
- c) má alternativní zdroj příjmu (v zahraničí, prostituce);
- d) dostupná pracovní místa by mu přinášely jen nepatrně vyšší zisk než je podpora v nezaměstnanosti;

- e) má specifický životní styl⁸.

Zdroj problému s nezaměstnaností po absolvování školy vidí autor:

- a) v systému vzdělávání;
- b) v osobních zvláštностech těch, kteří mají problémy s nalezením zaměstnání;
- c) v handicapech⁹ pro uplatnění se v konkurenčním prostředí.

Lidé, kteří přišli o zaměstnání v průběhu své pracovní činnosti, jsou zasaženi závažnou životní situací. Častěji se dopouštějí trestné činnosti a mohou se ocitnout v tzv. bludném kruhu, protože trestané osoby mají nižší šanci najít zaměstnání, proto se znovu dopouští trestné činnosti a jako recidivisté již mají šanci na nalezení zaměstnání jen nepatrnou. U většiny lidí také dochází ke zhoršení duševního zdraví. Důsledky ztráty zaměstnání však nelze generalizovat, ale je důležité sledovat je „očima“ daného jedince.

Při náhlé ztrátě zaměstnání platí obecné poznatky o procesech vyrovnávání se s prožitky závažných životních situací. Přechází se od stádia usilovného hledání nového zaměstnání, přes postupnou změnu postojů ke vzniklé situaci v nové životní realitě až po dezintegraci ústřední hodnotové orientace dané osobnosti, vyústující do psychického selhání, stavů deprese a beznaděje či celkového zchudnutí životní motivace.

3.8 Shrnutí důsledků nezaměstnanosti z empirické literatury

Z výše uvedených empirických studií lze vyvodit následující důsledky.

3.8.1 Sociální důsledky

Osoba, která obdrží výpověď ze zaměstnání, může svůj stav popisovat jako psychický šok, srovnatelný např. s úmrtím v rodině. Tento stav mohou doprovázet pocity bezmocnosti, strachu, tísně a uzavíráním se do sebe. Zároveň může vzniknout nevysvětlitelná únava, nespavost či úzkost. Při déletrvající nezaměstnanosti může dojít k pokřivení vnímání času, postižená osoba postupně přestane rozlišovat víkendy a všední dny a začne svůj volný čas využívat neefektivně. Neefektivní využívání volného času může způsobit vznik různých nezdravých závislostí, jako například na návykových látkách či na hracích automatech. Tyto závislosti společně s nedostatkem

---

⁸ Specifický životní styl může znamenat upřednostňování osobní volnosti a nezávislosti před prací, a jedinec tedy žije z podpor, charit a občasných výdělků, ne nutně legálních.

⁹ Handicapem rozumíme tělesné či zdravotní postižení.

příjmů mohou za vznik majetkových trestných činů. Pokud osoba nese nezaměstnanost těžce a trpí depresí či poruchami osobnosti, mohou se tyto psychické těžkosti projevit i v somatické rovině vznikem onemocnění, např. žaludečními vředy, hypertenzí či cukrovkou. Dlouhodobá neúspěšná snaha o nalezení nového zaměstnání je velmi demotivující a způsobuje ztrátu chuti pokračovat v hledání. Také zaměstnavatel může na takovou osobu pohlížet s předsudkem, že se jedná o nespolehlivého či nepřizpůsobivého člověka, a při hledání zaměstnanců dá přednost jinému. Tím se nezaměstnaná osoba ocitá v kruhu, ze kterého vede těžká cesta ven.

3.8.2 Ekonomické důsledky

Co se týče ekonomických dopadů na jedince, tyto lze shrnout následovně. Bezprostředně po změně sociálního statusu na „nezaměstnaný“ dochází k prudkému poklesu příjmu. Tento šok je částečně zmírněn vyplácením podpory v nezaměstnanosti, čerpáním vlastních úspor či finanční pomocí rodiny a přátel, avšak při déletrvající nezaměstnanosti dochází k eliminaci i těchto náhradních příjmů a u postižených osob dochází ke snížení životní úrovně. Pokud je snížení životní úrovně markantní, může začít osoba trpět hmotným nedostatkem, čili chudobou. Ta s sebou může nést důsledky jako ztrátu střechy nad hlavou, zanedbávání výživy či hygieny a v nejhorším případě i smrt.

Závěry empirických prací přehledně shrnuje tabulka 3.1:

Tabulka 3.1 Důsledky nezaměstnanosti

Sociální důsledky	Ekonomické důsledky
Šok při obdržení výpovědi	Pokles příjmu
Pocit bezmocnosti	Snížení životní úrovně
Pocit strachu	Chudoba
Pocit tísně	Vyčerpání úspor
Únava	
Změna vnímání času	
Psychické onemocnění	
Somatické onemocnění	
Ztráta chuti hledat zaměstnání	
Předsudky zaměstnavatele	

Zdroj: Vlastní zpracování.

4 Případová studie

Praktická část bude zaměřena na potvrzení či vyvrácení negativních důsledků nezaměstnanosti na jedinci. Nejprve je však nutno zvolit výzkumnou metodu.

4.1 Kvalitativní a kvantitativní výzkum

Kvalitativní a kvantitativní výzkum jsou dva základní typy společenského výzkumu (Višková, 2011). I přes to, že se tyto dva typy navzájem doplňují, je třeba vybrat ten, který bude pro zkoumání problému této práce vhodnější.

Kvalitativní výzkum

Definice kvalitativního výzkumu je mnoho. Podle Strausse a Corbinové (1999) je to jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Kvalitativní výzkum se může týkat například života lidí, historie chodu organizací či vzájemných vztahů. Především se snaží o porozumění jevům, které zkoumá, a teprve poté nabízí vysvětlení.

Hendl (1999) ukazuje dvě hlavní části kvalitativního výzkumu, a to:

1. porozumění, tj. rekonstrukce toho, jak někdo jiný propojuje skutečnost pomocí jím uznávaných zákonitostí, aby vyřešil svůj problém, a
2. vysvětlení, což je propojení událostí pomocí námi uznávaných zákonitostí.

Kvalitativní výzkum lze označit jako přístup konstruktivistický, naturalistický, interpretativní či reflexivní.

Kvantitativní výzkum

Pokud označujeme kvalitativní výzkum jako výzkum bez statistických procedur, lze kvantitativní výzkum analogicky definovat jako výzkum používající statistických procedur. Je založen na ověřování platnosti teorií konstruovaných pomocí konceptů a měřených čísel, které jsou zjištěny např. strukturovaným dotazováním, pozorováním či měřeními. Tato zjištěná čísla jsou poté analyzována pomocí statistických procedur s cílem zjistit, zda prediktivní¹⁰ zobecnění teorie je pravdivé.

Charakteristiky obou druhů výzkumů lze shrnout do přehledné tabulky:

---

¹⁰ Tzn. předvídající na základě pozorování, zkušenosti.

Tabulka 4.1 Charakteristika výzkumu

Typ výzkumu	Kvantitativní	Kvalitativní
Vztah výzkumníka k subjektu	odstup	těsný
Postoj výzkumníka k jednání	vně situace	uvnitř situace
Vztah teorie a výzkumu	potvrzení, falsifikace	teorie často vzniká
Výzkumná strategie	silně strukturovaná	slabě strukturovaná
Platnost výsledků	nomotetická ¹¹	idiografická ¹²
Povaha dat	tvrdá, spolehlivá	bohatá, hloubková

Zdroj: Hendl, vlastní zpracování.

Jelikož je třeba důsledky nezaměstnanosti zkoumat v těsném vztahu k subjektu, využívat bohatá a hloubková data a zaměřit se na individuální a konkrétní osobnost, jako metoda výzkumu bude použit výzkum **kvalitativní**.

4.2 Zásady kvalitativního výzkumu

Dle Hendla (1999) se kvalitativní výzkum provádí nejčastěji jako intenzivní a dlouhý kontakt buď s terénem, nebo životní situací. Hlavním úkolem je ukázat, jak lidé v každodenních situacích rozumí probíhajícím událostem, jak se s nimi vyrovnávají a jaké provádějí akce. Kvalitativní výzkum by měl splňovat následující zásady:

- otevřenost- spočívá v otevřenosti vůči zkoumaným osobám, v otevřenosti vzhledem ke zkoumané situaci a v otevřenosti vůči použitým metodám a jejím klasickým projevem je dotváření hypotézy až během výzkumu;
- zahrnutí subjektivity- u kvalitativního výzkumu je nutné částečně se identifikovat se zkoumaným jevem či osobou a jedině tento postoj zaručí, že výzkumník získá přístup k subjektivním interpretacím zkoumaných osob;
- procesuálnost- výzkumný akt je procesem, u něhož by mělo docházet v průběhu ke změnám jednotlivých prvků (metody, způsoby interpretace);
- reflexivita- výzkumník by měl být schopen pružně reagovat na nové nečekané momenty a v průběhu výzkumu eventuálně přizpůsobit své metody nové situaci;

¹¹ Nomotetický= odhalující zákony vývoje.

¹² Zaměřena na individuální a specifické rysy jedinečné a konkrétní osobnosti.

- e) zaměření na případ- v procesu je třeba věnovat pozornost jednotlivým případům a provést podrobný popis;
- f) historicitu a kontextuálnost- kvalitativní výzkum zdůrazňuje nutnost pochopit zkoumané jevy v jejich kontextu.

4.3 Plány výzkumu

Plánem výzkumu se rozumí základní uspořádání či koncepce výzkumu. Yin (1989, s.19) definuje plán výzkumu jako „*logickou sekvenci, která propojuje empirická data k počátečním výzkumným otázkám a zároveň i k jeho závěrům.*“

Hendl (1999) uvádí tyto plány kvalitativního výzkumu:

- případová studie, tj. zachycení složitosti případu v jeho celistvosti;
- analýza dokumentů;
- biografický výzkum, tj. rekonstrukce a zachycení života jedince někým druhým;
- etnografický¹³ terénní výzkum;
- akční a kritický výzkum, tj. sběr informací navržen tak, aby způsobil sociální změnu;
- evaluace, což je proces posuzování a hodnocení podstaty s cílem provést určitá rozhodnutí.

S ohledem na výše uvedené plány a s plánem zkoumat důsledky nezaměstnanosti na jedinci a snahou zkoumat případ v jeho celistvosti je plánem výzkumu zvolena případová studie.

4.4 Případová studie

Jak je uvedeno výše, v případové studii jde o zachycení složitosti případu v jeho celistvosti a se zachycením jeho vztahů vůči okolí. Na konci studie bývá případ vřazen do širších souvislostí a může být srovnán s jinými případy (Hendl, 1999).

Případové studie bývají zaměřené na hledání ovlivňujících faktorů a na interpretaci vztahů, aby bylo možné dojít k přesným a hloubkovým závěrům. Podle zkoumaného objektu se dle Hendla (1999) případové studie dělí na:

- osobní případová studie;
- studie komunity;

---

¹³ Etnografie je věda, jejímž cílem je návrh teorie, jak lidé uskutečňují ve skupině různé akce.

- studie sociálních skupin;
- studium organizací a institucí a
- zkoumání programů, událostí, rolí a vztahů.

Dle Yina (1994) je případová studie strategií pro provádění výzkumu, který se týká empirického zkoumání předem určeného fenoménu v rámci jeho reálného kontextu. Případová studie se však musí vypořádat se situací, že při výzkumu je obvykle více proměnných než naměřených dat snaží se využít předchozích teoretických tvrzení, pomocí kterých usměrní sběr dat a jejich následnou analýzu.

Případové studie dále Hendl (1999) rozděluje na:

- a) exploratorní- tyto studie mají za cíl prozkoumat neznámou strukturu případu a působící vztahy, definovat otázky, hypotézy a v konečném důsledku navrhnout teorii;
- b) deskriptivní- studie tohoto typu se snaží dodat kompletní popis fenoménu;
- c) explanatorní- snaží se podat vysvětlení případu tím, že do detailu rozvádějí jednotlivé příčinné řetězce, které lze u případu identifikovat, a vycházejí z předem dané teorie¹⁴;
- d) testovací- obdobně jako u studie explanatorní je zde studie zaměřena na rozvádění příčinných řetězců, avšak je kladen důraz na testování pravdivosti teorie.

Dalším dělením případových studií může být dělení dle toho, s kolika případy budeme pracovat, a to na jednopřípadové¹⁵ a mnohonásobné¹⁶. Je vhodné neztotožňovat mnohonásobnou případovou studii se statistickým šetřením, neboť případy této studie se nevybírají náhodně, ale zaměřeně. Jednotlivý případ tedy nepovažujeme za statistickou jednotku, avšak za samostatný experiment.

Celá případová studie by se měla držet určitého hrubého plánu:

- výzkumná otázka;
- konceptuální struktura;
- výběr;

---

¹⁴ Teorie zahrnuje všechny ověřené informace, které mohou ovlivnit plán výzkumu. Předběžnou teorii navrhujeme pro každou případovou studii ihned na začátku.

¹⁵ Jednopřípadové bývají používány v případě kritického, extrémního či jedinečného případu.

¹⁶ Mnohonásobné používáme u komparativního výzkumu.

- metoda sběru dat;
- spojení a interpretace dat;
- zpráva o případové studii.

Tento plán není nutné předem přesně rozpracovat. Během studie se doplňuje a upřesňuje, ale pokud máme o předmětu zkoumání větší znalosti, plán se zpracovává strukturovaněji. Jednotlivé body plánu budou rozebrány v následující kapitole.

Provedení případové studie je vždy náročné. Jak uvádí Yin (1994, s.22), „...většina lidí se domnívá, že umějí připravit případovou studii nebo že dovedou vysvětlit, co se určitou případovou studií zamýšlí. Protože ani jedno z těchto tvrzení není pravda, je nutné věnovat přípravě, provedení a interpretaci dat případové studie velkou pozornost.“ Výzkumník musí vědět, proč studii provádí, jaké informace je nutné zjistit a co je možno předpokládat před započítím studie.

4.5 Plán případové studie

Plánem případové studie se rozumí stanovení základních kroků při jejím zpracování (Hendl, 1999), a těmito kroky jsou:

Výzkumná otázka

Jedná se o nejdůležitější krok ve výzkumu. Jde o množinu otázek, které se zaměřují na stránku empirické oblasti, které chce vědec zkoumat. Tyto otázky určují místa, na které je vhodné zaměřit pozornost, a zároveň explicitně vylučují místa nevhodná. Je důležité klást si takové otázky, na které lze odpovědět. V průběhu studie se však struktura i jejich důležitost může měnit.

Konceptuální struktura

Konceptuální struktura by měla zachytit základní vlastnosti případové studie a jejich předpokládané vztahy. Hrubší struktura dává výzkumníkovi větší volnost při sběru dat (označuje, že vše je důležité), avšak výzkumníkovi hrozí, že se „utopí“ v datech. Proto je nutná jistá selekce.

Návrh struktury je dán teoretickými formulacemi, předcházejícím výzkumem a vším, co je o případě již známo. Pokud váháme, zda určité vlastnosti či vztahy zařadit do konceptuální struktury, je dobré je nevynechat. V průběhu výzkumu lze návrh redukovat.

Výběr

U kvantitativní analýzy bývá používán náhodný statistický výběr, ve kterém jsou jednotky částečně zbaveny svého kontextu. Ne tak však u analýzy kvalitativní. Dle Pattona (1990) je dobré hledat extrémní a negativní případy, které se vyznačují zvláštní zřetelností zkoumaných vztahů. Pokud toto nelze, tak se za určitých okolností vybírá případ dobře přístupný. Tím dochází k minimalizaci nákladů.

Metoda sběru dat

Lze použít mnoho typů sběru dat, od volně nestrukturovaných až po silně strukturované přístupy. Platí, že typ sběru dat by měl záviset na typu prováděné studie. Pokud se provádí například exploratorní případová studie s malými předběžnými znalostmi a slabě určenou výběrovou strategií, je nevhodné použít vysoce standardizované metody sběru dat. Naopak, pokud se jedná o testovací studii, kde předchozí práce přinesly mnoho opěrných bodů, mohou se použít více standardizované postupy.

Při jakémkoli sběru dat je nutné:

- a) využít všechny možné zdroje dat, pokud podávají informace o souboru faktů, daných otázkami;
- b) založit organizovanou databázi informací získaných při sběru dat a
- c) kontinuálně zachycovat explicitní spojení mezi otázkami, daty a závěry.

Spojení a interpretace dat

U případové studie se rozlišují dvě obecné strategie analýzy.

1. Opíráme se o teoretická tvrzení. Ty usměrňovaly celou studii a vedly i k položení výzkumných otázek a celá studie je zaměřena na zkoumání určité teorie.
2. Získávání popisu případu. Předpokladem je, že není k dispozici žádná teorie. Ve výzkumné otázce se snažíme pokrýt celou oblast případu.

Specifickou analytickou technikou je dle Yina (1994) „*porovnání se zvolenou konfigurací hodnot*“, „*vytvoření explanace*“ a „*analýza časové řady*“.

Porovnání se zvolenou konfigurací hodnot porovnává empiricky získaná data s určeným vzorem, který patří k navrženému typu případu. Pokud výsledková konfigurace souhlasí, výsledek potvrzuje tvrzení, které odvodíme z teorie, kterou používáme.

Cílem vytvoření explanace je vysvětlení případu pomocí kauzálních vztahů. Vysvětlení by mělo odrážet příslušné teoretické propozice. Tato analytická technika bývá nejčastěji používána u exploratorních studií.

Analýza časové řady je používána u případových studií probíhajících delší dobu. Data musí být chronologicky uspořádaná, čímž rozumíme:

- některé události musí vždy předcházet jiným,
- některé události musí následovat vždy po jiných,
- některé události mohou následovat až po určité době.

Tento způsob bývá často používán v biografickém výzkumu, kde se zaměřujeme například na různé dimenze života jedince či na zásadní zlomy v jeho životě.

Zpráva o případové studii

Zpráva může mít orální nebo písemnou podobu. Bez ohledu na formu je nutné při sestavování zprávy identifikovat příjemce zprávy, navrhnout kompoziční strukturu a provést dodatečné procedury, jako např. dát zprávu k posouzení osobám, jež byly zkoumány. Případová studie se nemusí držet žádného striktního předpisu o její formě.

U jednopřípadové studie bývá nejčastěji používáno jednoduché vyprávění doplněné tabulkami či grafy. Mnohopřípadová studie obvykle obsahuje samostatné vyprávění o každém případě a kapitulu, která shrnuje poznatky o všech případech.

4.6 Důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti na vybraného jedince

Cílem výzkumu je zjistit, zda má dlouhodobá nezaměstnanost stejné důsledky, jaké bývají uváděny v odborné literatuře. Jak již bylo uvedeno v kapitole 4, je zvolen výzkum kvalitativní. Pro zkoumání zvoleného fenoménu je vhodnější, jelikož tento typ výzkumu má těsnější vztah výzkumníka k subjektu, výzkumník se nachází blíže ke zkoumané situaci a výzkum zohledňuje specifické rysy konkrétní osobnosti. Zohledňování specifických rysů konkrétní osobnosti je velmi důležité, jelikož na každou osobnost může nezaměstnanost působit jinak a také způsob vzniku

nezaměstnanosti může být u každé osoby jiný. Jelikož by měl být zkoumaný případ zachycen v jeho celistvosti a měl by zachytit co nejvíce vztahů, které případu předcházely či které s ním souvisí, bude výzkum popsán osobní případovou studií s deskriptivním zaměřením.

Výzkumná otázka

S respondentem bude prováděn níže strukturovaný, kvalitativní rozhovor, takže je vhodné stanovit alespoň pár základních okruhů, na které se bude rozhovor zaměřovat. Zbytek informací o zkoumaném subjektu a zkoumaném fenoménu vyplyne spontánně. Základní zkoumané okruhy jsou:

- osobní údaje, začlenění ve společnosti¹⁷,
- dosažené vzdělání a kvalifikace,
- předchozí pracovní zkušenosti,
- délka nezaměstnanosti,
- subjektivní pocity z nezaměstnanosti,
- objektivní důsledky nezaměstnanosti,
- vztah okolí k respondentově nezaměstnanosti.

Výběr

S ohledem na zkoumaný fenomén postačuje, aby respondent splňoval jen jedno kritérium, a to je aby byl dlouhodobě nezaměstnaný. Jelikož je dle Českého statistického úřadu (2013) za dlouhodobě nezaměstnanou osobu považována osoba nezaměstnaná déle než rok, bylo nutné toto kritérium dodržet. Zároveň již zde, při hledání vhodného respondenta, bylo zjištěno, že i dlouhodobě nezaměstnaná osoba toto kritérium splňovat nemusí. Pokud je nezaměstnaná například rok, potom má zaměstnání po dobu 2 měsíců a poté je opět půl roku nezaměstnaná, lze takovou osobu dle názoru autora této práce možné považovat z hlediska důsledků dlouhodobé nezaměstnanosti za dlouhodobě nezaměstnanou, i když kritérium kontinuální roční nezaměstnanosti nesplňuje.

Výzkum byl prováděn s přestávkami zhruba 3 dny, čistý čas rozhovoru na určené téma je odhadován na 3 hodiny.

---

¹⁷ Tím je myšlen věk, rodinné poměry atp.

Zpráva o případové studii

Zkoumaný subjekt je ženského pohlaví, ročník 1967, žijící v rodinném domě s jedním dospělým a jedním nedospělým dítětem, odděleně od manžela, který žije v přízemí. Dosažené vzdělání je úplné střední vzdělání s maturitou na gymnáziu. Poté byl vzdělávací proces respondentem ukončen.

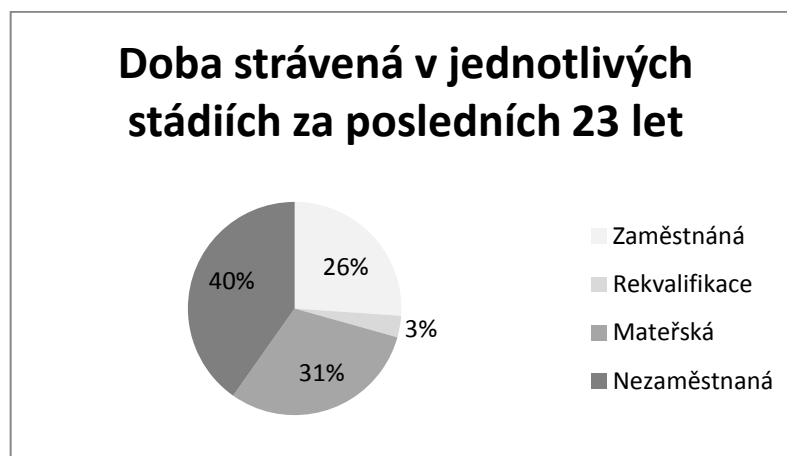
Od doby ukončení vzdělání do doby, než se narodilo první dítě, byl respondent kontinuálně zaměstnán po dobu 5ti let. Od narození dítěte došlo ke změně bydliště, cca o 50km. První mateřská dovolená trvala 3 roky, po které byl subjekt v domácnosti. Po této mateřské dovolené přišla první nezaměstnanost, která trvala dva roky. Po této dvouleté nezaměstnanosti byl respondent opět v zaměstnání, které však bylo po dvou letech ukončeno vypršením smlouvy na dobu určitou. Ihned po vypršení smlouvy si zkoumaný subjekt našel jiné zaměstnání, skončené vypršením zkušební doby po dvou měsících. I nyní si však respondent opět našel práci, avšak opět bylo ukončeno vypršením zkušební doby 2 měsíce. Po této sérii nastává období zhruba roční nezaměstnanosti, kdy byl subjekt registrován na úřadu práce, avšak bezúspěšně. Úřad práce zaplatil v průběhu této registrace rekvalifikační kurz, zaměřen na účetnictví na počítači v délce 180 vyučovacích hodin, avšak ani tato rekvalifikace nepomohla najít zaměstnání, jelikož dle slov respondenta všichni zaměstnavatelé požadovali praxi, kterou rekvalifikační kurz nenahradil. Po tomto roce našel úřad práce zaměstnání, opět trvající pouze dva roky a opět ukončené vypršením smlouvy na dobu určitou. Dle slov respondenta: „*můžeš makat jak šroubek, a stejně ti ani neřeknou proč a vyhodí tě*“. Za necelý rok nezaměstnanosti přešel respondent díky narození druhého dítěte na mateřskou dovolenou, trvající 4 roky. Po mateřské dovolené přišla doba zhruba roční nezaměstnanosti s evidencí na úřadu práce, a během této doby si respondent na vlastní náklady zaplatil rekvalifikační kurz ošetrovatelství, trvající 6 měsíců. Ihned po tomto kurzu byl respondent zaměstnán v nemocnici, avšak v tříměsíční zkušební době byl opět vyhozen, dle jeho slov kvůli nezapadnutí do kolektivu. Následuje opět dvouroční evidence na úřadu práce spojená s dalším rekvalifikačním kurzem, tentokrát zaměřený na základy obsluhy osobního počítače. Tato rekvalifikace opět nepřinesla žádný výsledek. Další zaměstnání si našel respondent sám, které však trvalo 14 dní. Jednalo se o práci na tři směny, avšak respondent byl při vstupní lékařské prohlídce shledán jako nezpůsobilý vykonávat noční směny z důvodu hypertenze, proto byl pracovní vztah ve zkušební době ukončen. Hypertenze je dle respondenta zděděná, není tedy důsledkem

nezaměstnanosti. Následuje opět zhruba roční evidence na úřadu práce, bez jakéhokoli výsledku. Další zaměstnání si respondent našel opět sám. Jednalo se o zaměstnání jako strojírenský dělník po dobu jednoho roku přes pracovní agenturu. Zvláštností tohoto zaměstnání bylo to, že po celý rok byl respondent zaměstnáván pracovním poměrem na dobu určitou, trvajícím obvykle jeden týden s nutností koncem každého týdne podepisovat novou smlouvu na další týden. Velmi málokrát se stalo, že smlouva byla na 14 dní, a jen jednou byla smlouva uzavřená na měsíc. Poté bylo bez jakéhokoliv vysvětlení sděleno, že se již smlouva neprodlužuje a tímto pracovní vztah končí. Následuje další období evidence na úřadu práce, které trvá až do současnosti.

Shrnutím předchozích dat dojdeme ke zjištění, že za dobu od narození prvního dítěte a následnou první zkušeností s nezaměstnaností, tj. zhruba 23 let byl respondent zaměstnán asi 6 let, 7 let na mateřské dovolené a prošel třemi rekvalifikačními kurzy. Celou tuto dobu přehledně zachycuje obrázek 4.1.

Obrázek 4.1 Pracovní proces respondenta

Zdroj: Vlastní zpracování.

Na otázku, proč si respondent myslí, že nemůže najít trvalé zaměstnání, odpověděl, že pravděpodobně je to způsobeno nedostatečným vzděláním. Vliv na dlouhodobý pobyt v evidenci úřadu práce má zřejmě i to, že bydlí v oblasti se špatnou dopravní obslužností, díky čemuž nemůže přijmout mnoho zaměstnání navrhaných tímto úřadem. Jelikož nevlastní řidičský průkaz, neměl by se do místa zaměstnání jak dostat. Jako další důvod své nezaměstnanosti zmínil i svůj nestabilní pracovní život, uvedený výše. Mnoho zaměstnavatelů je tímto odrazeno. Význam přikládal také tomu, že je introvertní osobnost, trpící úzkostmi a tedy se obtížně zachycuje v novém

pracovním kolektivu. Na otázku, zda trpěl úzkostmi i v době po ukončení vzdělávání, tedy v době, kdy měl trvalé zaměstnání a žádnou zkušenost s nezaměstnaností, říká, že ano, že vždy byl introvertní, avšak s prodlužující se dobou nezaměstnanosti je to horší.

Na otázku, zda pozoruje zhoršení svého zdravotního stavu, uvedl, že žádné zdravotní obtíže nemá, kromě výše zmíněné hypertenze, která je již léčena, avšak jako nepříjemný důsledek dlouhodobé nezaměstnanosti uvádí zvýšený nárůst své hmotnosti.

Co se týká sociálních důsledků, otázka zněla, zda respondent pociťuje změnu sociálních vztahů vůči okolí. Odpovědí bylo, že se respondent cítí věčně uzavřený doma, silně sociálně izolovaný. Veškeré přátelské styky z předchozích zaměstnání většinou skončily zároveň s koncem tohoto zaměstnání. Za neobvykle silný či nepříjemný tento důsledek však vzhledem ke své introvertní povaze nepovažuje. Uvádí, že práce v domácnosti, které rozhodně není málo, způsobuje, že se za nezaměstnaného skoro ani nepovažuje. Jediné, co je respondentu nepříjemné, je to, že si myslí, že ho společnost považuje za méněcenného, protože nemá zaměstnání jako ostatní.

Co se týká ekonomických důsledků, byla položena otázka, jak pociťuje nedostatek finančních prostředků způsobený nezaměstnaností. Vysvětlena byla tím, že respondentu k přežití stačí podpora v nezaměstnanosti od úřadu práce, a že veškeré finanční výdaje související s řízením domácnosti hradí zaměstnaný manžel. V případě, že již úřad práce podporu přestane vyplácet, respondent začíná pociťovat nedostatek finančních prostředků. Přiznává, že pokud by byla zaměstnaná, životní úroveň celé rodiny by se zvýšila. Přesto, že manželův příjem pokryje nezbytné výdaje související s domácností, velmi ráda by rodinný rozpočet vylepšila.

Při dotazu pro rodinné příslušníky, žijící ve společné domácnosti spolu s nezaměstnaným respondentem, jak pociťují nezaměstnanost svého člena, bylo sděleno, že ačkoli je nedostatek příjmů v rodině znát, dokonalá péče o domácnost, jako je například vaření, praní či uklízení a především péče o nezletilé dítě tento nedostatek kompenzuje.

Poslední téma, o kterém respondent hovořil, bylo to, jak vidí svoji budoucnost. I přes veškeré předchozí negativní zkušenosti s hledáním zaměstnání se nevzdává, snaží se najít další zaměstnání, avšak se snaží více spolehnout na sebe a na hledání zaměstnání po známostech než na úřad práce. Žádné přehnané iluze si ovšem nedělá.

Shrnutí případové studie

Pomocí níže strukturovaného rozhovoru jsme se pokusili potvrdit fakt, že nezaměstnanost má negativní důsledky, což se podařilo. Po zhruba tříhodinovém rozhovoru s respondentem vyšlo najevo, že nezaměstnanost na něj působí jak z ekonomického hlediska poklesem příjmu, tak i z hlediska sociálního- zvýšenou úzkostí a sociální izolovaností. Velmi zajímavý je také fakt, že respondent uvedl jako příčinu častého střídání zaměstnání to, že často střídá zaměstnání, díky čemuž se od něj odvracejí potenciální zaměstnavatelé a respondent se tak ocitá v kruhu, ze kterého je těžká cesta ven.

Srovnání důsledků nezaměstnanosti uváděných v odborné literatuře a důsledků nezaměstnanosti vybraného respondenta ukazuje tabulka 4.2:

Tabulka 4.2 Porovnání důsledků nezaměstnanosti

Důsledek	Předchozí výzkumy	Vlastní výzkum
Šok při obdržení výpovědi	✓	x ¹⁸
Pocit bezmocnosti	✓	✓ ¹⁹
Pocit strachu	✓	✓
Pocit tísně	✓	✓
Únava	✓	✓
Změna vnímání času	✓	✓
Psychické onemocnění	✓	x
Somatické onemocnění	✓	x
Ztráta chuti hledat zaměstnání	✓	✓
Předsudky zaměstnavatele	✓	✓
Pokles příjmu	✓	✓
Snížení životní úrovně	✓	✓
Chudoba	✓	x
Vyčerpání úspor	✓	✓

Zdroj: Vlastní zpracování.

Ze srovnání je patrné, že se většinou důsledky shodují. Absenci šoku při obdržení výpovědi respondent s mírnou nadsázkou zdůvodnil tím, že taková situace je pro něj již „denním chlebem“ a nemá tedy cenu se tím vzrušovat. Jelikož se v době výzkumu respondent neléčil s žádnou chorobou, dá se říci, že mu nezaměstnanost zatím nezpůsobila žádné psychické či somatické onemocnění. I přes to je však vliv nezaměstnanosti na psychickou pohodu zcela evidentní. Chudoba, která byla

¹⁸ Pocit respondenta se neshoduje s obecně uváděnými důsledky nezaměstnanosti v jiných pracích.

¹⁹ Pocit respondenta se shoduje s obecně uváděnými důsledky nezaměstnanosti v jiných pracích.

respondentu představena jako tak citelné snížení životní úrovně, že by se musel omezovat v základních životních potřebách, pocítěna nebyla. Také k vyčerpání úspor obvykle došlo během krátké doby, většinou do 4 měsíců po skončení doby výplaty příspěvku v nezaměstnanosti. Obecně bývá často uváděn také fakt, že pokles příjmu z důvodu nezaměstnanosti bývá kompenzován půjčkami od blízké rodiny či blízkých přátel. Zde tomu tak není, jelikož pokles příjmů kompenzuje zaměstnaný manžel. U všech ostatních důsledků vyjádřil respondent shodu.

5 Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, zda důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti postihují vybraného jedince. V teoretické části této práce byly vysvětleny základní typy nezaměstnanosti, způsoby jejího měření a pohled na ni z hlediska 3 různých ekonomických směrů, a to liberalismu, keynesiánství a marxismu, a také byly popsány důsledky nezaměstnanosti.

Ztráta zaměstnání vyvolá u různých osob různé reakce. Ve druhé části se tato práce snažila shrnout tyto reakce a čerpala přitom z jiných dostupných prací, zabývajících se důsledky nezaměstnanosti. Shrnutím vyšlo najevo, že důsledků nezaměstnanosti, ať už psychických či somatických, je mnoho. Pro lepší názornost byly na konci této kapitoly sestaveny do přehledné tabulky.

Třetí část práce byla zaměřena na praktický výzkum. Jako postup výzkumu byla zvolena případová studie. I když má kvantitativní výzkum své nesporné výhody, pro ověření platnosti důsledků nezaměstnanosti na jedince je lepší výzkum kvalitativní. Vybrat vhodného respondenta nebylo těžké. Jedinou podmínkou bylo, aby byl dlouhodobě nezaměstnaný. To znamená, že bylo důležité, aby nezaměstnanost měla dostatek času projevit své důsledky. S tímto respondentem byl prováděn níže strukturovaný rozhovor, zaměřený nejprve na jeho vzdělání a předchozí zaměstnání, a poté byl rozhovor zaměřen na subjektivní pocity a zdravotní stav respondenta. Z rozhovoru vyplynulo, že se ve většině případů pocity respondenta shodují s obecně uváděnými důsledky nezaměstnanosti. Pocity úzkosti, únava, pocity tísně, snížení životní úrovně- to vše respondent pociťuje. Zvlášť názorně vyšlo najevo, že dlouhodobě nezaměstnaná osoba musí bojovat s předsudky zaměstnavatelů. Díky tomu, že je nucena často střídat zaměstnání, získává nálepkou nespolehlivého člověka a potencionální zaměstnavatelé se na ni již dívají „skrz prsty“. Tímto se ocitá v bludném kruhu, ze kterého je těžká cesta ven. Pozitivním zjištěním bylo, že se nezaměstnanost neprojevila žádným psychickým či somatickým onemocněním.

V práci lze také vysledovat současný trend ekonomie. Jedná se o její interdisciplinaritu. Tato interdisciplinarita se projevila tak, že v počátku výzkumné práce byly použity poznatky teoretické ekonomie, a poté byly pomocí sociologické metody výzkumu zjišťovány psychické následky. Tento trend je velmi příznivý, jelikož se díky němu z ekonomie stává ještě komplexnější věda, než tomu bylo doposud.

6 Seznam zdrojů informací

- 1) BOLELOUCKÝ, Zdeněk, 2002. Nezaměstnanost a zdraví. In. BUCHTOVÁ B. a kol., *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha, s. 129-159. ISBN 80-247-9006-8.
- 2) BUCHTOVÁ, Božena, 2002. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. Praha: Grada. 236 s. ISBN 80-247-9006-8.
- 3) BUCHTOVÁ, Božena, 2002. Psychologie nezaměstnanosti. In BUCHTOVÁ B. a kol., *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha, s. 75-122. ISBN 80-247-9006-8.
- 4) ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2012. *Změna výpočtu ukazatele registrované nezaměstnanosti* [online]. ČSÚ [cit.7.11.2012]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/zmena_vypoctu_ukazatele_registrovane_nezamestnanosti20121107.
- 5) ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2013. *Makroekonomické údaje* [online]. ČSÚ [cit.5.1.2013]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr:_makroekonomicke_udaje/\\$File/HLMAKRO.xls](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr:_makroekonomicke_udaje/$File/HLMAKRO.xls).
- 6) DVOŘÁČKOVÁ, Hana, 2012. *Proměny partnerského vztahu v kontextu nezaměstnanosti*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Psychologický ústav.
- 7) FUCHS, Kamil, 2002. Nezaměstnanost v ekonomické teorii. In BUCHTOVÁ B. a kol., *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha, s. 57-74. ISBN 80-247-9006-8.
- 8) HENDL, Jan, 1999. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. 1.vyd. Praha: Karolinum. 278 s. ISBN 80-246-0030-7.
- 9) JAHODA, Marie, Paul LAZARSELD a Hans ZIESEL, 2002. Marienthal. The study of Unemployment Community. In BUCHTOVÁ B. a kol., *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha, s. 175-201. ISBN 80-247-9006-8.
- 10) JUREČKA, Václav, 2010. *Makroekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada. 332 s. ISBN 978-80-247-3258-9.
- 11) KUČEROVÁ, Veronika, 2012. *Trestná činnost v důsledku nezaměstnanosti na Prachaticku v roce 2010*. České Budějovice. Bakalářská práce. Jihočeská

univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra politické teologie.

- 12) MAREŠ, Petr, Helena KOLIBOVÁ a Alina KUBICOVÁ, 2002.. *Nezaměstnanost jako sociální problém: psychologický, ekonomický a sociální problém*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. 172 s. ISBN 80-864-2908-3.
- 13) MIKŠÍK, Oldřich, 2006. *Psychologické souvislosti, zdroje a důsledky nezaměstnanosti*. Praha: FSV UK. 28 s. Pražské sociálně vědní studie. ISSN 1801-5999.
- 14) ORWELL, George, 1996. *Na dně v Paříži a Londýně*. 2. vyd. Olomouc: Votobia. 222 s. ISBN 80-719-8122-2.
- 15) SAMUELSON, Paul Anthony a William D. NORDHAUS, 2007. *Ekonomie*. 18.vyd. Praha: NS Svoboda. 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.
- 16) SMITH, Adam, 2001. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut. 986 s. ISBN 80-863-8915-4.
- 17) STRAŇÁKOVÁ, Hana, 2010. *Nezaměstnanost a její dopady na osobnost a životní styl*. Zlín. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta managementu a ekonomiky.
- 18) STRAUSS, Anselm a Juliet CORBIN, 1999. Basics of qualitative research. In HENDL J., *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0030-7.
- 19) ŠIMEK, Milan, 2005. *Trh práce*. 1.vyd. Ostrava: Vysoká škola podnikání. 74 s. ISBN 80-867-6426-5.
- 20) VÁCLAVÍKOVÁ, Anna, Helena KOLIBOVÁ a Alina KUBICOVÁ, 2009. *Problematika trhu práce a politiky zaměstnanosti: psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. Opava: Optys. 149 s. ISBN 978-808-5819-762.
- 21) VESPALEC, Roman, 2010. *Analýza nezaměstnanosti se zaměřením na rizikové skupiny na trhu práce*. Brno. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií.
- 22) VIŠKOVÁ, Veronika, 2011. Kvantitativní a kvalitativní výzkum (srovnání). In: *Kabinet informačních studií a knihovnictví* [online]. [cit. 2013-04-14]. Dostupné z:
http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Kvantitativn%C3%AD_a_kvalitativn%C3%AD_v_%C3%BDzkum_%28srovn%C3%A1n%C3%AD%29.

- 23) YIN, Robert, 1994. *Case Study Research: Design and Methods*. London: COSMOS Corporation. 219s. ISBN 9781412960991.

7 Seznam zkratk

- 1) **apod.** - a podobně
- 2) **ČSÚ**- Český statistický úřad
- 3) **EA**- počet ekonomicky aktivních obyvatel
- 4) **ILO**- Mezinárodní organizace práce
- 5) **N**- počet nezaměstnaných obyvatel
- 6) **s.** – stránka
- 7) **TČ**- trestná činnost
- 8) **tj.** - to je
- 9) **tzn.** – to znamená
- 10) **u**- míra nezaměstnanosti
- 11) **W***- rovnovážná úroveň mezd
- 12) **W****- nerovnovážná úroveň mezd
- 13) **Z**- počet zaměstnaných obyvatel

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. - autorský zákon, zejména § 35- užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a §60- školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská- Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečné, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu §12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 10.5.2013.....

Lukáš Mach